

ЕСТЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕСТРАДНО-ВОКАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

Остапенко Л.В.

Національний університет культури і мистецтв

Поставлено і досліджено деякі питання специфіки вокального виконання зразків поп-музики й постановки голосу виконавців таких творів – естрадних вокалістів. Зокрема, розглядаються естетичні засади, що вирізняють естрадних вокалістів порівняно з представниками академічного співу – оперних та камерних. Головна відмінність естрадної манери виконання – незвичайне забарвлення голосу (тембр), а також необов'язова наявність таких характеристик, як сила голосу (імпеданс), лункість (польотність, чутність на далеких відстанях) з огляду на використання звукопідсилювальної апаратури. Отже, припускається ще одна специфічна характеристика голосу естрадного співака – мікрофоногенічність.

Ключові слова: естрадний вокаліст, поп-музика, незвичайний тембр, манера виконання, мікрофоногенічність.

Постановка проблеми. Вокальні твори на сценічних майданчиках, призначених для шоу-бізнесових заходів, зокрема, естрадних концертів, звісно, можуть виконувати представники різних музичних виконавських шкіл і манер – оперні, камерні, естрадні співаки. Але лише останні мають право претендувати на пріоритет як носії і транслятори засобів художньої виразності, характерних саме для такого специфічного виду (напрямку) музичного мистецтва, як поп-музика, яку ще іменують естрадною. Про особливості естрадного вокалу й ідеться в нашій розвідці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Означеної теми торкаються автори газетно-журнальних публікацій у річці висвітлення поточних подій вітчизняного й зарубіжного музичного шоу-бізнесу. У переважній більшості публікацій міститься масив біо-біографічної інформації про виконавців, перелік виконаних творів (здебільшого без зазначення авторів) і майже ніколи текст за змістом і формою не є музикознавчою рецензією, де б аналізувалася суто художня якість виконання, характеристика типу, тембру голосу, його професіонального володіння, відтак зазначалися вади художнього втілення твору, якщо такі були, особливості інтерпретування.

Цікавість викликає тритомне видання-енциклопедія тернопільського журналіста Михайла Маслія «Золотий вік української естради» (1960-1980-ті роки) – 2016 р., Видавничий Дім «Букрек», Чернівці. У тритомнику зібрано біографії й опис творчої кар'єри понад 5 тис. співаків, ансамблів, авторів творів (композитори та поети), згадано десятки тисяч пісень – і весь фактичний матеріал систематизовано за історично-концентраційним принципом. Чого немає у виданні – музикознавчої характеристики голосів і вокальної манери, чого, втім, годі чекати від журналіста.

Основоположником естрадної критики є журналіст-музикознавець Юрій Токарев, чий рецензії й нариси-портрети естрадних вокалістів лишаються зразком фахового жанрового аналізу. Творчий доробок цього естрадознавця представлено переважно публікаціями в «Українській радянській енциклопедії», спеціалізованих періодичних виданнях – газеті «Культура і життя» та журналі «Музика». Принагідно пошлюсь ще на два джерела наукового осмислення естрадно-вокального виконавства зокрема і естетики поп-музики – взагалі: Юрій Токарев. «Поп-музика:

за і проти» в зб. Музична критика і сучасність: К.: Муз. Україна, 1978 – с. 104-118, а також оглядову статтю цього ж автора «Естетика поп-музики» – на його персональній сторінці під псевдонімом Пекл Адюк на сайті Проза.Ру: <https://www.proza.ru/2012/01/15/780>.

Решта сучасних публікацій про естрадних вокалістів і їх творчу діяльність носять поверховий, загально-інформаційний характер (репертуар, його автори, концертне й чомусь повсякденне вбрання, географія гастролей, особисте життя тощо), тож, на жаль, не можуть використовуватися як науково-методична література у навчальному процесі підготовки естрадних співаків/співачок.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Досі суто естетичні аспекти естрадного вокалу і характеристик його специфічних засобів художньої виразності в науково-методичній і теоретичній (мистецтвознавство, музикознавство, естетика як розділ філософії, зокрема в морфології мистецтва) літературі цілеспрямовано не розглядалися.

Мета статті. Окреслення специфіки естрадно-вокального співу, параметрів (вокальних характеристик) голосу естрадного артиста-вокаліста, особливостей його виховання під час занять з професіонального співу.

* * *

У морфології сольного професіонального співу (вокального виконавства), як відомо, розрізняють три різновиди – академічний, народний, естрадний. Відповідно співаки\співачки спеціалізуються в цих амплуа з урахуванням природних даних, тобто наявності голосового апарату, здатного утворювати саме вокальні звуки і поєднувати їх у певній послідовності для виконання мелодії. Для тренування, набуття вокальних навичок і вмінь сформовано педагогічні методики – так звані вокальні школи, які сприяють становленню професійних виконавців-артистів. Однією з таких шкіл можна назвати «естрадною», адже її вихованці в подальшому ведуть професійну співацьку діяльність у царині естрадного мистецтва, зокрема як виконавці естрадних творів, або зразків власне поп-музики.

Естетичні вимоги до естрадних виконавців передбачають виразну, яскраву індивідуальність у манері співу, що полягає передусім у тембрі голосу, своєрідній вокалізації, фразуванні, інтер-

претуванні художньої інформації, закладеної авторами в їх творах. Естрадний спів за естетичними особливостями і характером наближений до побутового й так званого народного виконавства. Хіба що перенесених на професійну сцену. А раз так, то артист-вокаліст має набутися саме професійні навички, бездоганно володіти своїм ремеслом у вокалізації, зокрема звукоутворенні (фонація), звуковеденні, динаміці звучання голосу тощо.

Розглянемо ці тези на конкретних прикладах.

Едіт Піаф, Міррей Мат'є, Патрісія Каас – надзвичайно визначні постаті французького шасону, чий голоси тембрально подібні одне до одного завдяки дрібному вібрато (своєрідна тремоляція). І все ж їх голоси неможливо сплутати, адже кожен має особливі обертони, власну манеру звукоутворення, інтонування не лише музичного тексту (тема-мелодія), а й вербального (пісенні «слова», вірші). І вокально голоси співачок «поставлені», як мовиться, самою природою (Едіт Піаф) або природою в поєднанні із застосуванням спеціальних педагогічних методик. Та все ж, напевно чи цих і ще багатьох естрадних вокалістів, навіть і з сильними, лункими голосами, покликали б на сцену оперних театрів для виконання певних партій класичного репертуару. Їм би бракувало не лише широкого діапазону, рівного у всіх регістрах, а й тембральних характеристик, історично усталених як славнозвісна школа «бельканто» (італ. *bel canto* – красивий спів). Специфіка звучання оперних голосів не обмежується такими, наприклад, дефініціями, дарма що не вичерпними й не беззастережно фаховими: «Бельканто вимагає від співака досконалої техніки володіння голосом: бездоганної кантиленни, філірування, віртуозної колоратури, емоційно насиченого красивого співочого тону» (переклад з рос. наш – Л.О., <http://www.belcanto.ru/belcanto.html>). Все це, як і оптимальне дихання, потрібно й естрадному виконавцеві. Академічний же, крім того, повинен підпадати під ранжир-класифікацію вокалістів такого плану, як-от: колоратурне, ліричне, драматичне, лірико-драматичне сопрано, меццо-сопрано (для жіночих академічних голосів) або альтіно, ліричний, драматичний, лірико-драматичний тенор, ліричний, драматичний, лірико-драматичний баритон, бас-баритон, бас-профундо (для чоловічих голосів). І тембр голосу має бути підібраним (або сформованим) для саме цієї «оперно-академічної» системи звучання (що нині називають *saund'om*). До слова, у цієї системи настільки типові характеристики (обертони, прийоми вокалізації, тембр), що вже стають матрицею, навіть штампом, відтак нерідко – об'єктом кепкування, естрадного пародіювання.

Якщо у процесі виховання, зокрема постановки голосу академічного вокаліста, педагогічні методики й засоби спрямовані на певну уніфікацію голосу відповідно до його висотно-регістрової характеристики, то голос естрадного співака/співачки, навпаки, піддається «шліфуванню» задля набуття суто індивідуальних ознак – таких, щоб спів естрадного виконавця можна було впізнати з перших звуків вокалізації.

І так само, якщо сила голосу (імпедаंस), його польотність (чутність на значній відстані, лун-

кість) для академічного вокаліста обов'язкові, то для естрадного, за розвитку підсилювально-акустичної радіоапаратури, – ні. Натомість сформувалася ще одна характеристика голосу естрадного виконавця – мікрофоновенність. У радіоакустиків є суто технічне пояснення цього явищу, яке «на виході» під час співу у мікрофон створює ефект сильного голосу – так званої вокальної експресії (Софія Ротару, Ані Лорак, Катерина Бужинська, Лариса Доліна, Алла Пугачова та ін.).

Є чимало пісень (переважний жанр поп-музики), які з огляду на розлогу, всеохопну теситуру й примхливість мелодійного малюнку краще підходять для виконання співаками/співачками оперного або камерного амплуа, тобто представниками академічної школи співу. Ці твори й стали популярними у їхньому виконанні. Наприклад, «Два кольори», «Пісня Лади» О. Білаша, «Летять, ніби чайки» Ю.Рожавської, «На долині туман» Б. Буєвського... Ці та інші естрадні твори такої фактури успішно виконували Дмитро Гнатюк, Микола Кондратюк, Юрій Гуляєв, Лариса Остапенко, Галина Туфтіна, Анатолій Мокренко, Діана Петриненко, Євгенія Мірошніченко, Валентина Степова та ін. У академічній манері виконують естрадні пісні й такі вихованці вокальних (академічного вишколу) відділень консерваторій і музичних академій, як Віталій Білоножко, Фемій Мустафаєв, Олександр Василенко, Олександр Пономарьов. А ось переможниця конкурсу «Євробачення-2017» Джамала (Сусана Джамаладінова), вихована як вокалістка в академічній манері, самостійно й з педагогом успішно опанувала естрадну й джазову манеру співу, індивідуалізувавши тембр і відмовившись від вокалізації «на діафрагмальній опорі», як при співі в оперному жанрі. Отже, за тембром спів Джамали слухач ідентифікує одразу й безпомилково. Як у 60-80-х роках упізнавали спів основоположниці українського національного естрадно-вокального мистецтва Валентини Іванівни Куприної (нар. 1934 р.). До речі, унікальність її співу посилена ще й тим, що за вокальними характеристиками голос В. Куприної є меццо-сопрано, тоді як у ту епоху на естраді переважали володарки високих голосів (Юлія Пашковська, Ліна Прохорова, Тетяна Русова, Надія Пащенко). Правда, оригінальними тембрами також відзначалися естрадні представниці «меццо-сопранового» співу Любов Малицька і Лідія Відаш, чому й приваблювали слухачів. З-поміж яскравих зарубіжних представниць низьких жіночих голосів – Міна (Італія), Даліда (Франція), Хезер Смолл (США), Едіта П'єха (Росія).

...Кожному неважко нині помітити засилля в так званому шоу-бізнесі виконавців естрадного репертуару фактично без вокального голосу, але часто популярних. Це спонукає багатьох юнаків і дівчат за принципом «я нічим не гірший» обирати професією спів на професійній естраді. Абітурієнти з такими даними й мотивацією з'являються й у стінах нашого навчального закладу, який один разом іще з кількома вищими готує естрадних співаків/співачок. І саме з-поміж них під час іспитів обираємо володарів хоч і невеликого голосу, але хоч чимсь унікального, бодай своєрідного тембру. Вже під час систематичних

занять з вокалу педагог пропонує вправи, вокалізи, твори для формування стійкості, витривалості голосу, його рухливості при інтонаційній коректності, розширення діапазону, вправному переходу з регістру в регістр – одним словом, застосовуємо весь методичний арсенал для правильної і нормальної вокалізації, але при тому прагнемо зберегти і збагатити індивідуальний тембр, сформувати власну виконавську манеру, що найбільше і передусім цінується в естрадно-вокальному амплуа.

Висновки і пропозиції. Зацікавленість слухачів-споживачів зразків поп-музики забезпечується не лише візуальним оформленням виступів (екстравагантна, яскрава сценографія, хореографічний супровід, костюми тощо), своєрідними аранжуванням, а й самобутньою виконавською манерою (сценічне поведіння, власне вокалізація тощо), незвичайним тембральним забарвленням голосів вокалістів... Останній фактор у руслі «попсової естетики» часто стає визначальним. Адже саме завдяки унікальному темброві, насамперед **впізнаваності** голосу набули всесвітньої слави сотні естрадних виконавців аж до статусу «зірок естради» – від Едит Піаф і Френка Синатри, Луї Армстронга, Тома Джонса, Адамо, Шарля Азнавура до Тини Тернер, Майкла Джексона, Анасташі. До оригінального тембру додалися неабиякі вокальні дані (надзвичайна рухливість, частотна потужність голосу, широкий діапазон) у таких поп-зірок, як Уитні Х'юстон, Марайя Керрі, Селін Діон, Стіві Уандер, Елтон Джон, Лара Фабіан...

Знаменно, що вокальні недоліки, з точки зору академічного співу (бельканто), як-от: хриплива-

тість, нестійкість, тремоляція голосу, «повільне» вібрато, запізнювання фонації, – у поп-музиці нерідко стають однією з ознак... краси. Цей естетичний парадокс, зрештою, привів на «естрадний Олімп» як більшість зірок світової величини, так і українських. Наприклад, випускників політехнічних інститутів Олега Скрипку і Святослава Вакарчука – лідерів надзвичайно популярних рок-груп «ВВ» і «Океан Ельзи» відповідно. Останній з названих солістів придбав навіть славу саме завдяки колоритному «дрібному» вокальному вібрато, характерному також для голосу, скажімо заради порівняння, Деміса Руссо, Хуліо Іглесіаса, Філа Коллінза.

Отже, в процесі виховання виконавця вокальних зразків поп-музики слід враховувати її естетичні засади, як-от: незвичність аж до екстравагантності, епатажності; необтяженість художніх засобів виразності складними формотворчими компонентами – задля легкого сприймання й засвоєння естетичної інформації. Таким критерієм у співаків/співачок естрадного плану відповідають своєрідний, відтак впізнаваний тембр голосу, індивідуальна виконавська манера. Тому на заняттях з постановки голосу, окрім формування традиційних вокальних навичок і вмінь, слід працювати над виробленням (або збереженням) своєрідного тембрального забарвлення. Якщо, ясна річ, воно не є патологією – вадою голосового апарату (незмикання голосових зв'язок, запізнення фонації, захриплість унаслідок запалень дихальної системи) і не загрожує здоров'ю майбутнього артиста-співака, відтак його професійній придатності. Задля цього потрібен регулярний контроль лікаря-фоніатра.

Список літератури:

1. Кисла Світлана Вікторівна. Методические рекомендации по постановке голоса для студентов высших учебных заведений I-IV уровней аккредитации Глухівський НПУ ім. О. Довженка. – Глухів, 2014.
2. Михайло Маслій. Золотий вік української естради. (1960-1980-ті роки) – Видавничий Дім «Букрек», Чернівці, 2016.
3. Юрій Токарев. «Поп-музика: за і проти» в зб. Музична критика і сучасність – Київ: Муз. Україна, 1978.

Остапенко Л.В.

Национальный университет культуры и искусств

ЕСТЕТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ЭСТРАДНО-ВОКАЛЬНОГО ИСКУССТВА

Аннотация

Поставлены и исследованы некоторые вопросы специфики вокального исполнения образцов поп-музыки и постановки голоса исполнителей таких произведений – эстрадных вокалистов. В частности, рассматриваются эстетические принципы, которые отличают эстрадных вокалистов в сравнении с представителями академического пения – оперных и камерных. Главное отличие эстрадной манеры исполнения – необычная, узнаваемая окраска голоса (тембр), а также необязательное наличие таких характеристик, как сила голоса (импеданс), звонкость (полётность, слышимость на далеких расстояниях) с учётом использования звукоусилительной аппаратуры. В связи с этим допускается еще одна специфическая характеристика голоса эстрадного певца – микрофоногенность.

Ключевые слова: эстрадный вокалист, поп-музыка, узнаваемый тембр, манера исполнения, микрофоногенность.

Ostapenko L.V.

National University of Culture and Arts

AESTHETIC ASPECTS OF POP-VOCAL ART

Summary

Some questions of specificity of vocal execution of samples of pop music and statement of a voice of performers of such products – variety vocalists. In particular, we consider the aesthetic principles that distinguish singing vocalists in comparison with representatives of academic singing – opera and chamber. The main difference between the variety mode of performance is the unusual, recognizable voice color (timbre), as well as the optional presence of such characteristics as voice power (impedance), voicedness (airwiness, audibility at long distances), taking into account the use of sound amplification equipment. In connection with this, one more specific characteristic of the singer's voice is microphonogenicity.

Keywords: pop vocalist, pop music, recognizable timbre, manner of performance, microphonogenicity.